

Піка Анастасія Віталіївна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)*

Демянюк Дар'я Леонідівна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)*

Мартиненко Катерина Юріївна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)*

Фастовець Наталія Валеріївна,

*кандидатка наук з державного управління, доцентка
кафедри приватного та публічного права
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄС ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ

Принцип верховенства права Європейського Союзу є основоположним елементом інтеграційних процесів, що активно впливає на розвиток правових систем держав-членів Союзу. Для України, яка після підписання Угоди про асоціацію з ЄС прагне досягти повноцінного членства, адаптація національного законодавства до стандартів ЄС стала пріоритетом державної політики. Верховенство права ЄС є фундаментом гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, забезпечуючи ефективне функціонування правової системи країни в контексті євроінтеграції. Цей процес тісно пов'язаний з необхідністю проведення масштабних реформ у

сферах економіки, правосуддя, прав людини та захисту навколишнього середовища, що сприятиме модернізації законодавчої бази України. Зокрема, інтеграція правових стандартів ЄС допоможе зміцнити верховенство права, забезпечити правопорядок та ефективний захист прав громадян в умовах перехідного етапу та післявоєнної відбудови.

Актуальність питання верховенства права ЄС для України полягає в її стратегічному прагненні інтегруватися до європейської спільноти та стати повноцінним членом Європейського Союзу. Після підписання Угоди про асоціацію, Україна зобов'язалася привести своє законодавство у відповідність з європейськими стандартами, що є важливим кроком на шляху до євроінтеграції. Верховенство права ЄС встановлює пріоритет норм Союзу над національним законодавством, що вимагає значних правових реформ, спрямованих на модернізацію правової системи України. Ця актуальність особливо проявляється в контексті післявоєнної відбудови України, коли ефективність правового регулювання та захисту прав людини стають критично важливими для стабілізації країни та її економічного розвитку [1].

Для ЄС питання верховенства права також є актуальним, оскільки воно забезпечує єдність правової системи всіх країн-членів, гарантує ефективне функціонування внутрішнього ринку та захист прав громадян ЄС. Інтеграція нових країн, таких як Україна, вимагає чіткого дотримання цього принципу для підтримки правової стабільності та забезпечення єдиних правил гри на всьому просторі ЄС. В умовах сучасних викликів, включаючи війну в Україні та загрози міжнародній безпеці, принцип верховенства права стає ще важливішим для зміцнення європейських демократичних інститутів та забезпечення мирного співіснування у межах Союзу.

Принцип верховенства права Європейського Союзу полягає в тому, що норми права ЄС мають перевагу над національними законами держав-членів. Це означає, що у разі суперечностей між законодавством ЄС і внутрішніми правовими нормами країн-членів, перевага надається саме нормам ЄС. Цей принцип був закріплений у справі *Costa v. ENEL* (1964), коли Суд ЄС

постановив, що національні правові акти не можуть суперечити праву ЄС і мають бути приведені у відповідність до нього. Принцип забезпечує правову єдність та ефективне застосування норм ЄС на всій території Союзу, незважаючи на відмінності в національних правових системах. Ця перевага стосується як первинного права (договірні основи ЄС), так і вторинного права (регламенти, директиви, рішення тощо). Навіть конституційні положення держав-членів не можуть суперечити праву ЄС, що підтверджено у рішеннях Суду ЄС, зокрема у справі *Internationale Handelsgesellschaft* (1970), де було зазначено, що будь-який національний закон, включаючи конституційні норми, має поступитися місцем нормам ЄС [2].

Метою принципу верховенства права ЄС є досягнення єдиної правової системи в межах усього Європейського Союзу. Цей принцип визначає, що норми права ЄС мають перевагу над національними законами держав-членів. Це забезпечує ефективне застосування європейських законів на всій території Союзу, створюючи однакові правові стандарти для всіх країн-членів. Така правова гармонія є важливою для належного функціонування внутрішнього ринку, що дозволяє зберегти стабільні економічні та політичні відносини між державами ЄС, незважаючи на відмінності в їх національних законодавствах.

Принцип верховенства права в ЄС забезпечує ефективний захист прав фізичних та юридичних осіб. Це означає, що громадяни і компанії можуть вимагати дотримання норм права ЄС у національних судах, навіть якщо національні закони суперечать цим нормам. Захист прав на основі права ЄС гарантує стабільність правового середовища, що є важливим для тих, хто проживає або веде бізнес у межах ЄС.

Принцип верховенства також гарантує, що всі держави-члени ЄС будуть дотримуватися єдиних правил і стандартів, які встановлюють інституції Союзу. Це допомагає уникати правових конфліктів між країнами, що могло б загрожувати єдиному ринку та іншим спільним ініціативам. Завдяки цьому принципу досягається довгострокова мета — забезпечення політичної, економічної та соціальної інтеграції країн ЄС. Держави-члени ЄС

повинні забезпечити дотримання верховенства права ЄС на всіх рівнях своєї правової системи. Це означає, що національні суди зобов'язані визнавати пріоритет норм права ЄС над внутрішніми законами. У випадку конфлікту між національними і європейськими нормами, національні суди мають застосовувати саме норми права ЄС. Суди також зобов'язані тлумачити національні правові акти відповідно до стандартів ЄС, щоб забезпечити їхню сумісність з правовою системою Союзу. Важливу роль відіграє звернення до Суду ЄС за попередніми запитами у випадку виникнення невизначеності щодо інтерпретації норм ЄС.

Державні органи, зокрема адміністративні структури, також зобов'язані дотримуватись норм права ЄС у своїй діяльності. Це включає виконання директив, регламентів та рішень Європейського Союзу. Відповідно до цього, національні органи влади повинні адаптувати свої правові акти до вимог ЄС, забезпечуючи їх відповідність загальним правилам і стандартам Союзу. Ця адаптація включає постійний контроль за виконанням законів ЄС на національному рівні.

Таким чином, дотримання принципу верховенства права ЄС державами-членами вимагає від судів і державних органів постійного забезпечення сумісності національних законів із правом ЄС. Цей процес включає не лише застосування, але й адаптацію та контроль за виконанням законодавчих актів Союзу [3].

Коли норми національного права суперечать законодавству ЄС, держави-члени зобов'язані або скасувати ці національні положення, або змінити їх для приведення у відповідність до норм ЄС. Це означає, що якщо законодавство країни вступає в конфлікт з правом ЄС, держава повинна пріоритетно забезпечувати дотримання європейських норм. Таке зобов'язання було підтверджено у справі *Costa v. ENEL* (1964), де Суд ЄС постановив, що право ЄС має перевагу над національним законодавством, навіть якщо національні норми прийняті пізніше. Таким чином, національні

суди не повинні застосовувати національні закони, які суперечать нормам ЄС.

Крім того, навіть національні конституції не можуть протистояти нормам ЄС. У випадку конфлікту між конституційними нормами держави та законодавством ЄС, пріоритет віддається праву ЄС. Це підтверджено у низці рішень Суду ЄС, зокрема в справі *Internationale Handelsgesellschaft* (1970). Тому держави-члени повинні систематично переглядати свої правові акти, щоб забезпечити їх відповідність правовим вимогам ЄС.

Ці зобов'язання підкреслюють важливість постійного оновлення національних правових систем для уникнення конфліктів із законодавством ЄС. Регулярна гармонізація норм права забезпечує правову єдність у межах ЄС, сприяючи ефективному функціонуванню Союзу та дотриманню прав і свобод його громадян. [4]

Адаптація правових систем держав-членів до норм ЄС – це постійний процес, який вимагає змін у законодавстві для гармонізації з європейськими нормами. Це стосується як законодавчих, так і судових аспектів. Держави повинні своєчасно впроваджувати директиви ЄС у свої правові системи, а регламенти ЄС, які мають пряму дію, автоматично стають частиною національного законодавства. Цей процес вимагає реформування законів, практик судів і адміністративної діяльності для забезпечення безпосереднього застосування норм ЄС та відповідності їх національному праву.

Проблеми імплементації права ЄС у національні правові системи держав-членів є складними й багатогранними. Вони включають як правові, так і політичні перешкоди, що можуть затримати або ускладнити повне впровадження законодавства ЄС на національному рівні. Однак успішна імплементація є ключовою для забезпечення правової єдності та ефективного функціонування ЄС. Одна з основних проблем імплементації права ЄС полягає у правових відмінностях між державами-членами. Кожна держава має власну правову систему з унікальними традиціями, законами та

правовими принципами. Це може ускладнити інтеграцію норм ЄС, особливо у сферах, де національні системи сильно відрізняються, наприклад, в адміністративному або конституційному праві. Наприклад, країни з континентальною системою права можуть мати складнощі з впровадженням норм, які мають інший підхід до правозастосування, аніж їхні національні законодавства. Ще однією серйозною проблемою є недостатність адміністративних ресурсів та спроможності деяких держав-членів. Для ефективного впровадження норм ЄС країни мають забезпечити адекватну інфраструктуру, підготовлені кадри та належні правозастосовні органи. У деяких країнах існують труднощі з організацією належного нагляду за виконанням права ЄС, що ускладнює процес його адаптації та повного виконання [5].

Справа Solange I (1974) є важливим прикладом впливу верховенства права Європейського Союзу (ЄС) на національні правові системи, зокрема на правову систему Німеччини. У цій справі Федеральний конституційний суд Німеччини поставив під сумнів пріоритетність норм ЄС у випадках, коли ці норми могли суперечити основним правам, гарантованим Конституцією Німеччини. Суд заявив, що до тих пір, поки система захисту прав ЄС не буде надавати такий самий рівень захисту, як національне законодавство, німецькі суди мають право відмовитися від застосування норм права ЄС. Це рішення стало викликом для принципу верховенства права ЄС, оскільки воно підкреслювало важливість національного суверенітету в захисті прав громадян.

Цей випадок показав, що верховенство права ЄС не завжди автоматично переважає національні закони, особливо коли мова йде про конституційно закріплені права. Національні правові системи, зокрема через свої конституційні суди, можуть обмежувати вплив норм ЄС, якщо вважають, що вони не відповідають національним стандартам захисту прав людини. Таким чином, справа Solange I підкреслила роль національних судів у збереженні балансу між верховенством права ЄС і національною правовою

системою. Однак, у подальшій справі Solange II (1986), після того, як система права ЄС розвинула більш ефективний захист основних прав, Федеральний конституційний суд Німеччини визнав можливість застосування норм ЄС без необхідності перевірки їх відповідності Конституції Німеччини. Це рішення підтвердило, що верховенство права ЄС може мати більш повний вплив на національні правові системи за умови, що ЄС забезпечує належний рівень правового захисту, що поступово створює гармонію між правовими системами країн-членів та ЄС [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лазовські, А. Верховенство права Європейського Союзу: юридична авантюра, що окупилася. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>.

2. Брацук І.З., Микієвич М.М. Основи права Європейського Союзу: програма курсу та плани семінарських занять для студентів юридичного факультету та факультету міжнародних відносин. Львів: факультет міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. 40 с.

3. Довгань Г. Доктрина верховенства права Європейського Союзу: національний аспект (позиція конституційних судів окремих держав – членів.

4. Комарова Т. Роль Суду справедливості Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС.

5. Сьох К.Я., Гультай М.М. Імплементация нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України.

6. Phelan, William (2014). 'The Limited Practical Relevance of National Constitutional Rights as a Constraint on the National Application of European Law in the Early Decades of European Integration.' Irish Journal of European Law.